

ks. dr hab. Tomasz Białobrzeski
Wydział Prawa Kanonicznego UKSW

Współpraca adwokatów z sądami kościelnymi

Treść: Wstęp. 1. Wymagania stawiane kandydatom na adwokatów. 2. Przedprocesowa porada prawna. 3. Próba pogodzenia stron. 4. Wybór właściwego trybunału. 5. Koszty sądowe. 6. Kolejność rozpatrywania spraw. 7. Sposób przechowywania akt. 8. Komunikacja sądu z adwokatem i przekazywanie korespondencji. 9. Postępowanie w przypadku małżeństwa zawartego a niedopełnionego. Zakończenie.

Wstęp

Udział adwokata kościelnego w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa staje się coraz częstszym przypadkiem. Wiele osób decyduje się na taką formę pomocy prawnej, ponieważ potrzebują wsparcia doświadczonej i profesjonalnie przygotowanej osoby na poszczególnych etapach procesu.

Trwająca od wielu lat współpraca adwokatów z sądami kościelnymi owocuje coraz bogatszym doświadczeniem, tak dla pracowników sądów, jaki i samych adwokatów. Cały czas istnieje jednak potrzeba doskonalenia tej współpracy, aby jeszcze lepiej służyć osobom, które przeżywają dramat małżeństwa zakończony porażką.

Niniejsza publikacja jest próbą zwrócenia uwagi na pewne aspekty tej współpracy, które można byłoby podnieść na wyższy poziom. W żadnej mierze celem artykułu nie jest krytyka lub pomniejszanie roli adwokatów kościelnych w procesach małżeńskich. Refleksja została dokonana z perspektywy wykładowcy akademickiego oraz

sędziego przewodniczącego. Przedstawione opinie odnoszą się w dużej mierze do zagadnień praktycznych. W opracowaniu znajdują się również odwołania do treści publikowanych na stronach internetowych kancelarii adwokackich¹.

1. Wymagania stawiane kandydatom na adwokatów

W kan. 1483 Kodeksu Prawa Kanonicznego ustawodawca określił następujące wymagania wobec kandydata na stanowisko adwokata kościelnego: pełnoletniość, dobra sława, katolik, doktor prawa kanonicznego lub przynajmniej prawdziwie biegły w tym prawie, zatwierdzony przez biskupa diecezjalnego².

Powyższe przymioty są oczywiste i nie wymagają komentarza. Warto jednak zwrócić uwagę na kwestię podnoszenia kwalifikacji adwokata w zakresie wiedzy. Ustawodawca Kodeksu Prawa Kanonicznego nie promulgował norm kanonicznych w tym zakresie, choć jest on istotny. Również w regulaminach poszczególnych sądów biskupich w tym temacie, raczej nie ma unormowań prawnych³. Wśród autorów ten wątek podjął A. Miziński przy okazji omawiania wymogu posiadania odpowiedniej wiedzy przez adwokata kościelnego. Wśród wielu cech adwokata, wspomniany autor, wymienia pracowitości, zarówno w kształceniu się jak i w aktualizowaniu wiadomości prawniczych⁴.

Mając na uwadze jakość wykonywanej przez adwokatów kościelnych pracy pożyteczne byłoby wprowadzenie wymogów dotyczących

¹ W publikacji świadomie zrezygnowano z podawania adresów stron internetowych.

² Por. KPK, kan. 1483; por. Dignitas connubii, art. 105; por. A. G. MIZIŃSKI, *Status prawny adwokata w Kościele łacińskim*, Lublin 2011, s. 243-260.

³ Na przykład por. XLIII Synod Diecezji Płockiej, *Regulamin Sądu Biskupiego Płockiego*, Płock 2015, s. 644-651; por. *Regulamin Sądu Kościelnego diecezji wrocławskiej*, www.diecezja.wloclawek.pl/site/pliki/pliki/a8f15eda80c50adb0e71943adc8015cf.doc (odczyt 22.09.2017).

⁴ Por. A. G. MIZIŃSKI, *Status prawny adwokata w Kościele łacińskim*, dz. cyt., s. 256.

ich doskonalenia zawodowego. Prawo kanoniczne małżeńskie i procesowe podlega procesowi nowelizacji. Corocznie są publikowane wyroki Trybunału Roty Rzymskiej, które tworzą nowe orzecznictwo kościelne. Stąd koniczna jest osobista praca adwokatów w aktualizowaniu swojej wiedzy.

Prawo polskie wymaga od adwokatów nieustannego doskonalenia zawodowego. Reguluje to odrębna uchwała nr 49/2015 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 13 listopada 2015 roku „O doskonaleniu zawodowym adwokatów”⁵. Podobne wymagania, w zakresie prawa kanonicznego, powinno się również postawić adwokatom kościelnym.

2. Przedprocesowa porada prawna

Jednym z przedprocesowych zadań adwokata jest udzielenie porady prawnej. Podczas spotkania adwokat powinien rozeznaczyć m.in. czy istnieją podstawy prawne do tego, aby wnieść sprawę o nieważność małżeństwa do sądu kościelnego. Często osoby, których małżeństwa zakończyły się niepowodzeniem, nabierają subiektywnego przekonania o nieważności swojego związku. To przekonanie formułują na podstawie wydarzeń, które miały miejsce w ich małżeństwie. Z procesowego punktu widzenia fakty te mogą być jednak całkowicie niewłaściwe do orzeczenia nieważności małżeństwa (np. zdrada małżeńska dokonana kilka lat po zawarciu związku; nałóg, w który popadła któraś ze stron po kilkuletnim okresie wspólnego życia). Podczas przedprocesowej konsultacji ważne jest, aby adwokat, spotkawszy się z takim kazusem uczciwie poinformował daną osobą o bezcelowości prowadzenia sprawy w sądzie kościelnym.

Inna kategorię stanowią sprawy, w których minęło kilkadziesiąt lat od chwili zawarcia związku, tzw. sprawy zadawnione. Prawodawca

⁵ Uchwała nr 49/2015 Naczelnej Rady Adwokackiej z dnia 13 listopada 2015 r., w sprawie zmiany uchwały nr 57/2011 z dnia 19 listopada 2011 r. „O doskonaleniu zawodowym adwokatów”, ze zmianami wprowadzonymi uchwałą nr 70/2012 z dnia 17 marca 2012 r. - tekst jednolity ogłoszony obwieszczeniem Prezydium NRA z dnia 29 października 2013 r.

KPK nie wprowadził okresu przedawnienia w tym, co dotyczy stanu osób. Wręcz przeciwnie, zgodnie z dyspozycją kan. 1643 KPK, „nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osadzonej sprawy dotyczące stanu osób”⁶. Stąd, niezależnie od upływu lat, można wnieść do sądu kościelnego sprawę o nieważność małżeństwa. Ponieważ sprawy te „dotyczą bardzo osobistych aspektów sytuacji życiowej konkretnych ludzi, w związku z czym zawsze mogą się pojawić nowe argumenty w ich sprawie”⁷. W przypadku spraw zadawnionych bardzo poważnych trudności nastręcza zebranie materiału dowodowego lub może być wręcz niemożliwe. Po upływie wielu lat dowody świadczące o nieważności małżeństwa w postaci dokumentów mogą ulec zniszczeniu, a potencjalni świadkowie nie są już w stanie odtworzyć w swojej pamięci wydarzeń z okresu zawarcia związku. W takich przypadkach, choćby nawet związek stron trwał tylko kilka dni, to brakuje dowodów, aby sędziowie mogli uzyskać pewność moralną o jego nieważności. Adwokat kościelny, w przypadku takich spraw, powinien nie tylko ocenić istnienie faktów świadczących o nieważności małżeństwa, ale również możliwość ich udowodnienia w procesie kanonicznym.

Nieuczciwe wobec strony, a także wobec sądu kościelnego, jest natomiast wnoszenie przez adwokata sprawy w przypadku braku faktów właściwych do orzeczenia nieważności małżeństwa lub w przypadku niemożliwości ich udowodnienia⁸. Rodzi to w stronie nieuzasadnione nadzieje na pozytywny wyrok. W przypadku sądów kościelnych skutkuje wzrostem ilości prowadzonych spraw oraz wyższym odsetkiem wyroków negatywnych⁹.

⁶ KPK, kan. 1643.

⁷ M. GRASZATA, *Komentarz do art. 289 Dignitas connubii*, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, Sandomierz 2007, s. 385.

⁸ „Nie daj sobie wmówić, że się nie da... zawsze warto spróbować”. Takie stwierdzenie zamieszczone na jednej ze stron internetowych kancelarii nie jest zgodne z zasadami procesu kanonicznego.

⁹ W Sądzie Biskupim Płockim adwokat kościelny próbował wnieść sprawę o stwierdzenie nieważności małżeństwa mężczyzny liczącego obecnie prawie 90. lat. Na pytanie, dlaczego kilkadziesiąt lat po rozpadzie małżeństwa i po długoletnim pożyciu w związku cywilnym, dopiero teraz sprawa trafia do sądu, adwokat

3. Próba pogodzenia stron

Podczas udzielania przedprocesowej porady prawnej pierwszym zadaniem adwokata jest podjęcie próby pogodzenia małżonków, zachęcenie ich do wznowienia wspólnoty życia oraz wskazanie osób lub instytucji, które mogą im w tym pomóc. Adwokat, „tak dalece jak jest to możliwe, odwołując się do wartości chrześcijańskich małżeństwa, [powinien] zachęcać i umacniać [małżonków] w podjęciu wspólnego wysiłku na rzecz przewyciężenia trudności”¹⁰. Nawet wtedy, gdy sąd orzekł już rozwód cywilny, można podejmować próby pogodzenia stron.

Omawiany etap przedprocesowych zadań adwokata kościelnego jest najczęściej pomijany. Zdarzają się przypadki, iż adwokat, który reprezentuje stronę przed sądem cywilnym w sprawie rozwodowej od razu proponuje wniesienie skargi o nieważność małżeństwa do sądu kościelnego. Taka „kompleksowa usługa adwokacka” przyczynia się bardziej do popierania mentalności rozwodowej, a nie służy poszukiwaniu prawdy obiektywnej dotyczącej zawartego małżeństwa.

Prawodawca KPK w kan. 1446 §2 zobowiązuje sędziego, aby na początku sprawy, a także w każdym innym czasie, dostrzegając jakąkolwiek nadzieję dobrego wyniku, zachęcił strony do szukania porozumienia. Tym bardziej adwokat kościelny, który ma kontakt ze stronami jeszcze na etapie przedprocesowym, powinien podjąć próbę pogodzenia małżonków.

4. Wybór właściwego trybunału

Promulgując *motu proprio Mitis Iudex Dominus Iesus* papież Franciszek dokonał modyfikacji dotyczącej właściwości sądów kościelnych

poinformował, iż ów mężczyzna chce pod koniec swojego uspokoić wyrzuty sumienia, które obecnie przeżywa.

¹⁰ A. G. MIZIŃSKI, *Status prawny adwokata w Kościele łacińskim*, dz. cyt., s. 375-376; por. W. KIWIOR, *Komentarz do art. 113 Dignitas connubii*, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, dz. cyt., s. 176-177.

w zakresie spraw małżeńskich. Według znowelizowanej normy, sprawę o nieważność małżeństwa można wnieść do: 1) trybunału miejsca, w którym małżeństwo zostało zawarte; 2) trybunału miejsca, w którym jedna ze stron lub obie strony mają stałe lub tymczasowe zamieszkanie; 3) trybunału miejsca, w którym faktycznie trzeba będzie zebrać większość dowodów¹¹. W związku z tą normą, w wersji maksymalnej, właściwość do prowadzenia danej sprawy może posiadać równocześnie sześć trybunałów. Powstaje więc pytanie, jakie kryterium wyboru trybunału zastosować.

Ze względów praktycznych, wydaje się, że powinien to być trybunał miejsca, w którym faktycznie trzeba będzie zebrać większość dowodów. W przypadku stawiennictwa strony pozwanej i świadków duże znaczenie ma odległość od sądu kościelnego, który ich wzywa. Gdy jest ona duża, łatwiej rezygnują ze stawiennictwa i złożenia zeznań. Co prawda istnieje możliwość przesłuchania świadków w najbliższym dla nich trybunale kościelnym lub nawet w parafii zamieszkania. Należy jednak pamiętać, że sąd prowadzący sprawę wysyła prośbę o przesłuchanie do innego sądu, tylko z załączonymi pytaniami. W takim przypadku sędzia przesłuchujący nie ma możliwości zapoznania się z aktami sprawy i główny kierunek przesłuchania wyznaczają mu przesłane pytania, które nie zawsze są szczegółowe.

Zdarza się jednak, że kryterium wyboru sądu jest aprobata, którą posiada adwokat w danym sądzie kościelnym. Najczęściej kieruje się tym kryterium, jeśli spośród właściwych sądów, tylko w jednym jest ustanowiony na stałe lub *ad casum* adwokatem. Wtedy automatycznie nie bierze pod uwagę właściwości innych trybunałów, choć czasami warto byłoby rozważyć wniesienie sprawy do innego, właściwego sądu.

Inny problem dotyczy emigrantów, a dokładnie sytuacji, gdy jedna lub obie strony przebywają za granicą. Zawsze w takim przypadku pozostanie właściwym sąd miejsca zawarcia małżeństwa, choć nie

¹¹ Por. *Mitis Iudex*, kan. 1672.

wyklucza się prowadzenia sprawy w miejscu stałego lub tymczasowego zamieszkania stron za granicą¹².

Może się jednak zdarzyć, że adwokat stosując różne „wybiegi prawne” wniesie sprawę do innego sądu, który tej właściwości rzeczywiście nie posiada, ale ma opinię „łagodniejszego” lub łatwiej orzekającego o nieważności małżeństwa. Tego rodzaju „fenomen” był wielokrotnie krytykowany przez Stolicę Apostolską¹³.

Właściwość sądu drugiej instancji jest ściśle określona. Strona apelująca od wyroku nie ma możliwości wyboru pomiędzy różnymi trybunałami. „Od trybunału pierwszej instancji apeluje się do trybunału metropolitalnego drugiej instancji, z zachowaniem przepisów kan. 1438-1439 oraz 1444”¹⁴.

W tym, co dotyczy właściwości sądu kościelnego i Sygnatury Apostolskiej, to najczęściej występują dwie sytuacje. Pierwsza dotyczy sprawy, która nie została definitywnie rozstrzygnięta w I i II instancji i ma trafić do Trybunału Roty Rzymskiej. W takim przypadku często strona procesowa lub adwokat występują z prośbą do Sygnatury Apostolskiej o wyznaczenie sądu w Polsce, który osądzi sprawę w III instancji. Przedłożenie takiej prośby jest jak najbardziej wskazane, aby ułatwić stronom udział w sprawie, skrócić czas oczekiwania na wyrok oraz zmniejszyć koszty procesowe. Należy jednak dodać, że taka zgoda nie zawsze jest udzielna.

Drugi przypadek dotyczy spraw rozstrzygniętych wyrokiem definitywnym. Adwokaci kościelni podejmują czasami próby uzyskania zgody Sygnatury Apostolskiej na nowe wniesienie sprawy, zgodnie z kan. 1644 KPK. Praktyka pokazuje, że uzyskanie takiej zgody jest bardzo trudne. Zależy od tego, czy pojawiły się nowe dowody

¹² Na stronie jednej z kancelarii adwokackich informuje się (cokolwiek miałyoby to oznaczać), że „już sama możliwość wyboru sądu poza Polską otwiera zupełnie nowe możliwości”. Samo natomiast prowadzenie sprawy za granicą „może być szybsze, tańsze, a nie raz również skuteczniejsze”.

¹³ Por. A. G. MIZIŃSKI, *Status prawny adwokata w Kościele łacińskim*, dz. cyt., s. 382-383.

¹⁴ *Mitis Iudex*, kan. 1673 §6.

i argumenty, które uzasadniają pozytywne rozpatrzenie prośby o *nova causae propositio*¹⁵.

5. Koszty sądowe

Kolejną, bardzo delikatną, kwestią są koszty związane z prowadzeniem procesu. Zgodnie z dyspozycją kan. 1649 § 1 KPK oraz art. 303 *Dignitas connubii* biskup diecezjalny powinien ustanowić normy określające koszty sądowe. Dotyczy to m.in. wynagrodzenia adwokatów kościelnych¹⁶. Oczywiście jest, że dotyczy to adwokata zatrudnionego w sądzie biskupim. Rodzi się natomiast pytanie, czy biskup diecezjalny powinien również ustalać wynagrodzenie dla adwokata, który prowadzi prywatną kancelarię i uzyskał aprobatę do pełnienia takiej funkcji w sądzie kościelnym. W doktrynie istnieją dwa rozbieżne stanowiska. Przedstawicielem jednej opcji jest R. Sztymmler, który uważa, że adwokaci sami mają „regulować poziom wynagrodzenia odpowiednio do zamożności zainteresowanych oraz swoimi możliwościami czasowymi”¹⁷. Odmienne stanowisko reprezentuje A. Miziński, którego zdaniem „pewne wytyczne, a nawet granice najwyższego i najniższego wynagrodzenia adwokata powinien ustanowić biskup moderator trybunału”¹⁸.

6. Kolejność rozpatrywania spraw

Zgodnie z zapisem kan. 1458 Kodeksu Prawa Kanonicznego sprawy o stwierdzenie nieważności małżeństwa należy rozpatrywać w takiej

¹⁵ Por. KPK, kan. 1644.

¹⁶ Por. KPK, kan. 1649 § 1 n. 2; por. *Dignitas connubii*, art. 303 §1 n. 2; por. M. GRASZATA, *Komentarz do art. 303 „Dignitas connubii”*, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, Sandomierz 2007, s. 404-405.

¹⁷ R. SZTYCHMILER, *Adwokat w procesie o nieważność małżeństwa*, w: T. ROZKRUT (red.), *Proces małżeński w świetle Dignitas connubii - pierwsze doświadczenia. Materiały z ogólnopolskiego spotkania pracowników sądownictwa kościelnego w Gródku nad Dunajcem w dniach 11-12 czerwca 2007 roku*, Tarnów 2008, s. 115.

¹⁸ A. G. MIZIŃSKI, *Status prawny adwokata w Kościele łacińskim*, dz. cyt., s. 271.

kolejności, w jakiej zostały wniesione do sądu. Dopuszcza się szybsze rozpoznanie sprawy i jej rozstrzygnięcie, niż innych wniesionych wcześniej, ale z powodu słusznej przyczyny. Taka decyzja musi być podjęta specjalnym dekretem oficjała sądu, z podaniem uzasadnienia¹⁹. Ustawodawca nie wylicza szczegółowo powodów, które uprawniają do szybszego rozpoczęcia sprawy. Stąd w doktrynie autorzy podejmują próby ich wskazania. W opinii F. Robertiego takim motywem jest dobro wspólne Kościoła²⁰. Zdaniem W. Kiwiora może nim być niebezpieczeństwo śmierci jednej ze stron lub proces oparty na dokumentach²¹.

W powszechnej opinii, motywem wcześniejszego rozpatrzenia sprawy, nie może być sama tylko obecność adwokata kościelnego w procesie. Zdarza się, że osoby decydując się na pomoc prawną uważają, że adwokat pomoże im w szybszym rozpoczęciu i przeprowadzeniu sprawy. Adwokat kościelny musi więc wykazać się rozważą, aby nie składać takich obietnic stronie, którą reprezentuje.

7. Sposób przechowywania akt

Prawodawca KPK w kan. 1474-1475 określił normy prawne dotyczące sposobu przechowywania akt sądowych. W trwających procesach powinny być umieszczone w kancelarii sądu. Dostęp do nich należy ograniczyć tylko do osób, które mają do tego prawo. Pieczęć nad nimi sprawuje kierownik kancelarii sądu lub notariusz. Bez zezwolenia sędziego nie wolno wydawać odpisów akt sądowych

¹⁹ Por. KPK, kan. 1458; por. *Dignitas connubii*, art. 76; por. W. KIWIOR, *Komentarz do art. 77 "Dignitas connubii"*, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, Sandomierz 2007, s. 137-138; por. C DE DIEGO-LORA, *Comentario al can. 1458 CIC*, w: Á. MARZO, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, t. IV/1, Pamplona 2002, s. 950.

²⁰ Por. F. ROBERTI, *De processibus*, t. I, in *Civitate Vaticana* 1956, s. 438-440.

²¹ Por. W. KIWIOR, *Komentarz do art. 77 "Dignitas connubii"*, dz. cyt., s. 138.

i dokumentów, które zostały zebrane podczas procesu. Po zakończeniu sprawy należy złożyć je w archiwum sądu lub w archiwum kurii biskupiej²².

Strony oraz ich adwokaci mają prawo przejrzenia akt podczas ich publikacji²³. „Zapoznanie się z aktami powinno nastąpić w kancelarii sądu, który rozpoznaje sprawę, w terminie wyznaczonym przez sędziego dekretem”²⁴. Adwokatom, którzy o to proszą, można przekazać uwierzytelniony odpis akt²⁵. Adwokaci są zobowiązani bezwzględnie do nieprzekazywania nikomu odpisu akt. Za nadużycie można więc uznać sytuację, gdy adwokata sam, bez zgody sędziego, wykonuje kopie akt używając np. smartfona.

W przytoczony wyżej normach dostrzega się dużą troskę prawodawcy o zachowanie tajemnicy procesowej. Ścisłe wiąże się to ze sposobem przechowywania i udostępniania akt sądowych.

W sprawie, w której występuje adwokat, w toku wykonywanych czynności, gromadzi on akta procesowe. Normy kanoniczne nie stanowią o sposobie przechowywania tych akt przez adwokatów. W związku z tym powstaje kilka pytań: W jakim miejscu i formie są one przechowywane przez adwokatów? Co dzieje się z tym dokumentami po zakończeniu procesu? Przez ile czasu powinny być przechowywane przez adwokata? Jak powinna wyglądać procedura niszczenia tych dokumentów? W tych kwestiach ustawodawca Kodeksu Prawa Kanonicznego zachowuje milczenie. Być może formą

²² Por. KPK, kan. 1474-1475; por. *Dignitas connubii*, art. 91; por. W. KIWIOR, *Komentarz do art. 91 „Dignitas connubii”*, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, Sandomierz 2007, s. 151; por. T. G. DORAN, *Comentario al can. 1475 CIC*, w: Á. MARZO, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), *Comentario exegético al Código de Derecho Canónico*, t. IV/1, Pamplona 2002, s. 1012-1013.

²³ Por. KPK, kan. 1598 §1; por. *Dignitas connubii*, art. 229 §3; por. A. DZIĘGA, *Komentarz do art. 229 „Dignitas connubii”*, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, Sandomierz 2007, s. 308.

²⁴ *Dignitas connubii*, art. 233 § 1.

²⁵ Por. KPK, kan. 1598 § 1; por. *Dignitas connubii*, art. 235 § 1; por. A. DZIĘGA, *Komentarz do art. 235 „Dignitas connubii”*, s. 312-213.

rozwiązania tego problemu byłyby uregulowania wprowadzone przez Konferencję Biskupów lub zawarte w regulaminie poszczególnych sądów biskupich. Inną formą rozwiązania tych problemów jest przechowywanie akt zebranych przez adwokata w danej sprawie razem z aktami sądowymi w archiwum sądu biskupiego lub kurii diecezjalnej.

W rozwiązaniu wskazanych problemów można się również posłużyć przepisami prawa polskiego w tej materii. Takie unormowania zwierają §5 i §7 „Regulaminu wykonywania zawodu adwokata w kancelarii indywidualnej lub spółkach” z 7 lipca 2015 roku²⁶. Wskazany §5 dotyczy „Dokumentacji spraw klienta” i stanowi się w nim: „2) Adwokat powinien przechowywać dokumenty związane z prowadzeniem sprawy przez okres jednego roku od wykonania zlecenia, chyba że w umowie o świadczenie usług adwokackich strony postanowiły inaczej. (...); 7) Po wykonaniu zlecenia, należy wezwać klienta do odbioru powierzonych adwokatowi dokumentów, jeżeli wynika to z umowy bądź innych ustaleń z klientem; 8) Na żądanie klienta, adwokat bez zbędnej zwłoki po zakończeniu prowadzenia sprawy zwraca dokumenty związane ze sprawą, co nie stoi na przeszkodzie zachowaniu kopii tych dokumentów przez adwokata (...); 9) Jeżeli dokumentów archiwalnych lub zabytkowych nie można zwrócić uprawnionej osobie, terminy przechowywania określają przepisy obowiązującego prawa”²⁷.

W §7 regulaminu określono „zasady dostępu do informacji objętych tajemnicą zawodową adwokata”. Stanowi się: „1) Adwokat jest zobowiązany postępować z informacjami objętymi tajemnicą zawodową adwokata (dalej: informacje poufne) w sposób uniemożliwiający zapoznanie się z nimi osobom trzecim; 2) Adwokat powinien

²⁶ Por. *Obwieszczenie Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej, z dnia 7 lipca 2015 r., w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu „Regulaminu wykonywania zawodu adwokata w kancelarii indywidualnej lub spółkach”*, <http://www.nra.pl/dokumenty.php?slova=Regulaminu+wykonywania+zawodu+adwokata&kategoria=0&dataod=2015&datado=3000&organ=selected&typ=selected&sort=1&limit=50> (odczyt 22.09.2017).

²⁷ TAMŻE, §5.

przechowywać dokumenty i nośniki zawierające informacje poufne w miejscu i w sposób uniemożliwiający ich zniszczenie, zniekształcenie lub zaginięcie; 4) Adwokat powinien kontrolować dostęp pracowników kancelarii do informacji poufnych. Adwokat powinien dopuścić do informacji poufnych wyłącznie osoby zajmujące się prowadzeniem sprawy klienta, z którą związana jest informacja poufna”²⁸.

Porównanie stosownych norm pozwala stwierdzić, że prawo polskie zawiera bardzo szczegółowe uregulowania w zakresie sposobu przechowywania i dostępu innych osób do akt sprawy. Mając na uwadze, iż wielu adwokatów łączy funkcję adwokata cywilnego i kościelnego, można wyrazić nadzieję, że jest im znany sposób postępowania z dokumentami procesowymi i że również do tych kanonicznych stosują zasady określone w prawie polskim.

8. Komunikacja sądu z adwokatem i przekazywanie korespondencji

W kan. 1509 Kodeksu Prawa Kanonicznego oraz art. 130 *Dignitas connubi* prawodawca wskazuje sposób przekazywania korespondencji związanej ze sprawą do osób zainteresowanych. Powinno się ono dokonywać „przez pocztę lub w inny sposób, który jest najpewniejszy”²⁹. W Polsce nie ma norm partykularnych w tej materii. Stąd sędzia ma prawo rozstrzygnąć, a jaki sposób należy doręczyć pismo sądowe. Najlepiej jest to uczynić listem poleconym z potwierdzeniem odbioru. Można się również posłużyć posłańcem, który odbierze od adresata pokwitowanie odbioru³⁰.

²⁸ TAMŻE, §7.

²⁹ KPK, kan. 1509 §1; *Dignitas connubii*, art. 130 §1.

³⁰ Por. H. STAWNIAK, *Komentarz do art. 130 Dignitas connubii*, w: T. ROZKRUT (red.), *Komentarz do Instrukcji procesowej „Dignitas connubii”*, Sandomierz 2007, s. 200-201; por. S. PANIZO ORALLO, *Comentario al can. 1509 CIC*, w: Á. MARZOA, J. MIRAS, R. RODRÍGUEZ-OCAÑA (red.), *Comentario exegetico al Código de Derecho Canónico*, t. IV/2, Pamplona 2002, s. 1222-1223.

W praktyce korespondencja do stron przekazywana jest za pośrednictwem poczty, listami poleconymi. W przypadku adwokatów powstaje jednak problem związany z ilością korespondencji. Zdarzają się sytuacje, że danego dnia do tego samego adwokata jest kierowanych kilka pism z różnych spraw. W tej sytuacji wysyłanie ich pocztą w listach poleconych, staje się uciążliwe i kosztowne. Dobrym rozwiązaniem wydaje się wysyłanie korespondencji jednorazowo z kilku dni lub odbiór pism przez adwokata w siedzibie sądu.

Zdarzają się też sytuacje, że na daną godzinę są wezwane strony lub świadkowie z dwóch różnych spraw, w których występuje ten sam adwokat. Rozwiązanie, aby nie dochodziło do takich sytuacji wymaga porozumienia między sędziami prowadzącymi poszczególne sprawy, w których występuje dany adwokat kościelny. Z drugiej strony jest to też dodatkowe utrudnienie w pracy trybunału, ponieważ w terminarzu wezwań trzeba dodatkowo uwzględnić, oprócz obecności sędziego przewodniczącego, sędziego audytora, obrońcy wężła małżeńskiego i notariusza, także obecność adwokata.

9. Postępowanie w przypadku małżeństwa zawartego a niedopełnionego

W sensie ścisłym jest to postępowanie administracyjne. Ustawodawca nie przewiduje w nim udziału adwokata kościelnego. W postępowaniu do uzyskania dyspensy *super rato* nie chodzi o rozstrzygnięcie sporu, ale o rozpatrzenie prośby o udzielenie dyspensy. W szczególnie trudnych przypadkach strony, za zgodą biskupa, mogą otrzymać pomoc biegłego w sprawie³¹. Rola adwokata ograniczyłaby się w tym przypadku tylko do pomocy w sporządzeniu prośby do

³¹ Por. KPK, kan. 1701 § 1-2; por. K. DULLAK, *Postępowanie o dyspensę w sprawach super rato*, *Ius Matrimoniale* 8 (2014), s. 171; por. J. KRUKOWSKI, *Prawo administracyjne w Kościele*, Warszawa 2011, s. 438-439; por. W. GÓRALSKI, *Postępowanie w sprawie o uzyskanie dyspensy super rato przed biskupem diecezjalnym*, w: W. KIWIOR, U. NOWICKA, H. STAWNIAK (red.), *Rozwiązanie małżeństwa w prawie kanonicznym*, Warszawa 2013, s. 41.

papieża o udzielenie dyspensy oraz prośby do biskupa diecezjalnego o przeprowadzenie postępowania na terenie jego diecezji. W żadnym wypadku adwokat nie może przyjąć od strony zlecenia ani powoływać się na nie, celem reprezentacji strony w tym postępowaniu, tak jak ma to miejsce w procesie o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

Na stronach internetowych niektórych kancelarii prawnych widnieją jednak informacje, o pomocy prawnej w tego typu sprawach. Są jednak i takie kancelarie, które od razu uczciwie informują o ograniczonej możliwości reprezentacji i oferują pomoc tylko w przygotowaniu prośby do papieża i biskupa.

Zakończenie

Analiza norm Kodeksu Prawa Kanonicznego, instrukcji procesowej *Dignitas connubii* oraz innych dokumentów prowadzi do wniosku, iż nie wszystkie kwestie dotyczące posługi adwokatów kościelnych zostały uregulowane. Pozostały zagadnienia, które wymagają uszczegółowienia, z których część została wskazana w niniejszej publikacji. W poszczególnych sądach kościelnych w Polsce podejmowane są próby ich uregulowania w regulaminach sądowych. Prowadzi to jednak do różnej interpretacji tych samych przepisów w różnych diecezjach. Zdarza się, że to, co jest akceptowane w jednej diecezji, w sąsiedniej już nie. Z tego powodu, jako główny postulat *de lege ferenda*, należy postawić promulgowanie przez Konferencję Episkopatu Polski szczegółowych norm dotyczących posługi adwokatów w sądach kościelnych. Wieloletnie doświadczenie pozwala wskazać te zagadnienia, które takiego uregulowania wymagają.

Cooperation of advocates with church courts

Summary

For over ten years, lawyers have been cooperating with church courts in Poland. It resulted in rich experience. All the time, however, there is a need to improve this cooperation in order to better serve the parties in marital processes. This publication is an attempt to draw attention to certain aspects

of this cooperation. The issues addressed concern the following topics: requirements for advocates; pre-trial consultation; attempt to reconcile the parties; choosing the right court; court costs; order of handling cases; the way of file storage; exchange of court correspondence

Słowa klucze: adwokat kościelny, nieważność małżeństwa kanonicznego

Key words: church lawyer, the invalidity of canonical marriage

Notka o autorze

Ks. dr hab. Tomasz Białbrzeski – absolwent Uniwersytetu Nawarry w Hiszpanii, od 2008 roku adiunkt w Katedrze Kanonicznego Prawa Małżeńskiego i Rodzinnego na Wydziale Prawa Kanonicznego UKSW w Warszawie, wiceoficjał w Sądzie Biskupim Płockim.